

Työterveyslaitos

Sosiaali- ja terveysvaliokunta
Eduskunta

3.4.2024

stv@eduskunta.fi

Asiantuntijapyyntönnö 18.3.2024, kuulemistilaisuus 5.4.2024

HE 7/2024 VP HALLITUKSEN ESITYS EDUSKUNNALLE LAIKSI ALKOHOLILAIN 17 JA 26 §:N MUUTTAMISESTA

Työterveyslaitos kiittää mahdollisuudesta lausua esityksestä alkoholilain 17 ja 26 §:n muuttamisesta osana laajempaa hallituksen alkoholilainsäädäntöuudistusta. Hallitusohjelmassa alkoholilainsäädäntökirjaukset on käsitelty osana avoimen kilpailun edistämistä. ”Reilumman kilpailun Suomi” -kohdan toimenpiteet ovat kannatettavia. Ne purkavat monopoleja, lisäävät kilpailua sekä tuovat tehokkuutta julkisiin hankintoihin. Siten ne myös luovat pohjaa uusiutumiseen sekä pitkän tähtäimen kasvulle. Tässä talousvetoisessa näkökulmassa alkoholi päätökset kuitenkin etäännyvät terveysnäkökulmasta.

Hallitusohjelma tunnistaa työn ja työkyvyn merkityksen hyvinvointiyhteiskuntamme kulmakivenä. Kun työn murroksen ja työvoimapulan keskellä pidennämme työuria sekä vähennämme sairauspoissaoloja, on alkoholin haitat otettava vakavasti varsinkin, kun työkykyä kuvaavat mittarimme ovat olleet laskussa. Alkoholista aiheutuu työelämälle vuosittain 500–800 miljoonan euron kustannus ja se on mukana monimutkaisissa ongelmapöydissä. Samalla liiallinen alkoholinkäyttö on heikkoa työkykyä vahvasti ennustava tekijä. Tarkasteltaessa alkoholin käyttöä työelämässä on sen aiheuttamat haitat nähtävä myös isommassa viitekehityksessä. Esimerkiksi mielenterveysongelmat, jotka korreloivat alkoholin liikkäytön kanssa, ovat kasvaneet Suomessa. OECD on arvioinut, että mielenterveyden heikentymisestä aiheutuu työelämälle yli 5 miljardin euron vuosikustannus. Samanaikaisesti alkoholin ja muiden päihteiden osalta haastettamme lisää se, että työntekijän tai kollegan päihdeongelmaan puuttuminen on lähes aina vaikeata.

Alkoholin vaikutusta työelämään on Suomessa tutkittu liian vähän. Samalla koronapandemian jälkimainingit ovat oleellisesti muuttaneet tapojamme tehdä työtä, josta hyvän esimerkin tarjoaa hybridityön nousu. Kun tähän yhdistetään tuoreimmat tutkimustulokset esimerkiksi yksinäisyyden kokemuksen lisääntymisestä työelämässä, voidaan myös pohtia yksinäisyyden suhdetta päihteiden tai lääkkeiden väärinkäyttöön. Yleisesti on arvioitu, että työikäisistä miehistämme viidesosa ja naisistamme joka kymmenes ovat alkoholin suurkuluttajia. Nämä luvut kuvaavat hyvin työelämän polarisoitumista. Tämän osalta voimme olettaa, että nyt esitettyjen muutosten vaikutukset osuvat eri tavoilla eri työntekijäryhmiin ja toimialoihin. Esimerkiksi korona-aikana paljon alkoholia kuluttavat lisäsivät kulutustansa vähemmän käyttävien vähentäessä sitä.

Alkoholin laajemman saatavuuden on todettu lisäävän kulutusta ja siten myös haittoja. Aikaisemman tutkimusnäytön perusteella voidaan olettaa, että nyt esitettyjen muutoksien terveysvaikutukset ovat negatiiviset. Samalla on kuitenkin syytä pitää mielessä, että emme etukäteen voi varmasti nähdä, kuinka paljon nyt esitetyt muutokset todella lisäävät kulutusta. Voidaan myös ajatella, että nyt esitetyt muutokset eivät luo riittävän vahvaa

markkina-, jakelu- ja innovaatiokombinaatiota ("*killer product*") nostaan kulutustottumukset selvästi korkeammalle tasolle. Samalla on kuitenkin syytä pitää mielessä, että tämäkin kehitys voi luoda virheoletuksen arvioitaessa mahdollisia myöhemmin toteutettavia alkoholisäädösmuutoksia.

Hallituksen esityksen kannatettavuutta vaikeuttaa sitä tukevien liiketalousperusteiden puute. Esitetystä on vaikeaa tunnistaa kansantalouden kannalta tuottavuutta, innovatiivisuutta ja kasvua edistäviä kantoja osana monopolien purkamistalkoita. Yhteiskunnallisesti esitys onkin osin markkinaosuusnollasummapeliä, jonka terveydelliset lisäkustannukset jäävät veronmaksajille. Voidaankin kysyä, onko näin herkän alueen avaaminen juuri se oikea paikka edetä vapaan kilpailun tiellä.

Pitkällä aikajänteellä hallituksen esityksen ja sitä mahdollisesti myöhemmin seuraavat muut muutokset heikentävät Alkon markkina-asemaa ja kannattavuutta. Liiketaloudellisesti onkin vaikeata nähdä, miten Alko pystyy ilman lisäinvestointeja vastaamaan skaalavetoiseen hintakilpailuun uudessa markkinassa. Myös tämä on otettava huomioon, kun arvioidaan Alkon kykyä ja resursseja jatkaa alkoholihaittojen torjunta- ja minimointityötänsä. Nyt hallitus-ohjelma kuitenkin lähtee oletuksesta, että Alkon kansantaloudellista perustehtävää ei muuteta. On silti hankalaa nähdä, että lainmuutosten seurauksena tapahtuvat muutokset eivät oleellisesti muuta Alkon toimintaedellytyksiä ja positiota. Kansallisesti olisikin välttämätöntä käynnistää työ, jossa nyt esitettyjen muutosten mahdollisesti toteutuessa kriittisesti arvioitaisiin päihteiden vastaisen työn mahdollisuuksia, keinoja ja resurssointia uudelleen määrittävässä markkinakentässä.

Antti Koivula
pääjohtaja
Työterveyslaitos